

Ieteikumi par bērnu tiesību nodrošināšanu ilgstošas ārstēšanās gadījumā psihoneiroloģiskajās slimnīcās

Ievads

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3.panta otrā daļa paredz, ka bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

Vienlaikus Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70.panta pirmajā daļā noteikts, ka visu bērna tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir jebkurā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.pantā noteikto, bērnu tiesību aizsardzības subjekti ir bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi, izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes valsts un pašvaldību institūcijas sabiedriskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem un darba devēji.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta trešajā daļā noteikts, ka bērna tiesību aizsardzība īstenojama, sadarbojoties ar ģimeni, valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām.

Ņemot vērā minēto, lai tiktu ievērotas bērna tiesības situācijā, kad bērns atrodas psihoneiroloģiskajā slimnīcā, ir jānodrošina regulāra sadarbība starp attiecīgajām institūcijām un bērnu ģimenēm.

1.Bērna tiesības

➤ Bērnam ir tiesības tikties ar vecākiem vai likumisko pārstāvi

Civillikuma 181.pantā noteikts, ka bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem un katram vecākam ir pienākums un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu.

Saskaņā ar ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 7.panta trešajā daļā noteikto, bērniem ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem bērniem ir tiesības brīvi paust savu viedokli par visiem ar viņiem saistītajiem jautājumiem, viņu uzskatus pienācīgi ņemot vērā atbilstoši viņu vecumam un briedumam, un atbilstoši viņu invaliditātei un vecumam saņemt palīdzību šo tiesību īstenošanai. Savukārt ANO Konvencija par bērna tiesībām 9.panta ceturtajā daļā paredz, ka bērnam, kurš šķirts no viena vai abiem vecākiem, ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem.

Vadoties no minētā, ārstniecības iestādē bērniem jānodrošina tiesības brīvi paust savu viedokli, izteikties un sazināties ar vecākiem.

Papildus saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta trešo daļu, šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa, audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē.

Īpaši vēršam uzmanību uz to, ka slimnīca nav uzskatāma par ārpusģimenes aprūpes iestādi, un tās vadītājs nav bērna likumiskais pārstāvis (aizbildnis). Jau minētais Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.pants, kā arī Civillikuma 222.pants aizliedz atstāt nepilngadīgo bez pārstāvja, kas aizstāv viņa likumiskās tiesības un intereses. Tādejādi, arī bērnam atrodoties slimnīcā, institūcijas (ārpusģimenes aprūpes iestādes) direktors turpina pildīt bērna aizbildņa pienākumus, ja vien ar bāriņtiesas lēmumu bērnam nav iecelts cits aizbildnis.

Ņemot vērā minēto, ārstniecības iestādei (slimnīcai) ir jābūt pieejamai informācijai par bērna vecākiem vai likumisko pārstāvi, lai nepieciešamības gadījumā varētu sazināties. Gadījumos, kad vecāki neinteresējas par bērna ārstēšanās procesu un pašu bērnu jāinformē bērna dzīvesvietas bāriņtiesa.

Vienlaikus, uzņemot bērnu slimnīcā, jāatrunā jautājumi, kas saistīti ar mobilā telefona izmantošanas kārtību, lai bērni varētu sazināties ar tuviniekiem. Ja bērna veselības stāvoklis to neatļauj, tad jānorīko atbildīgais darbinieks, pie kura bērns var vērsties, lai sazinātos ar tuviniekiem. Ja minētie jautājumi ir atrunāti, tas dod iespēju bērniem sazināties ar vecākiem, kā arī samazina risku, ka bērna manta tiks bojāta, nozaudēta vai nozagta.

➤ **Bērnam ir tiesības uz izglītību**

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11.panta pirmajā daļā noteikto, valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām. Izglītības likuma 4.pantā noteikts, ka obligāta ir pamatizglītības iegūšana vai pamatizglītības iegūšanas turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai. Arī ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 24.panta otrajā daļā noteikts, ka jānodrošina, lai bērni ar invaliditāti netiek invaliditātes dēļ izslēgti no bezmaksas obligātās pamatizglītības sistēmas.

Ņemot vērā minēto, ārstniecības iestādei ilgstošas ārstēšanās gadījumā bērniem jānodrošina iespēja mācīties atbilstoši Ministru kabineta 2006.gada 4.aprīļa noteikumiem Nr.253 „Kārtība, kādā organizējama ilgstoši slimojošu izglītojamo izglītošanās ārpus izglītības iestādes”. Saskaņā ar minēto noteikumu 15.punktā noteikto, mācības izglītojamiem, kuri ārstējas slimnīcā, organizē pašvaldības izglītības pārvalde, kuras administratīvajā teritorijā atrodas slimnīca, un slimnīcas vadītājs. Vienlaikus minēto noteikumu 17.punktā noteikts, ka pēc izglītojamā ievietošanas slimnīcā:

17.1. slimnīcas vadītājs divu dienu laikā pēc ārstējošā ārsta atzinuma saņemšanas sniedz pašvaldības izglītības pārvaldei informāciju par ilgstoši slimojošiem izglītojamiem;

17.2. pašvaldības izglītības pārvaldes noteiktās izglītības iestādes direktors nodrošina individuāla mācību plāna izstrādi noteiktajam termiņam atbilstoši izglītojamā veselības stāvoklim un izglītības programmai, kuru

apgūst izglītojamais, un norīko pedagogus, kuri norādītajā termiņā attiecīgo mācību priekšmetu māca slimnīcā;

17.3. slimnīcas nodaļas vadītājs kopīgi ar ārstējošo ārstu, ievērojot izglītojamā veselības stāvokli, nosaka mācību laiku un kārtību un izdara attiecīgu ierakstu izglītojamā slimības vēsturē.

➤ **Bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem**

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.panta pirmajā daļā noteikto, bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Vienlaikus Bērnu tiesību aizsardzības likuma 16.pantā noteikts, ka bērnam ir tiesības atbilstoši savam vecumam un fiziskajai un garīgajai attīstībai uz atpūtu un brīvo laiku, tiesības piedalīties spēlēs un izpriecu pasākumos, kā arī kultūras dzīvē un nodarboties ar mākslu.

Līdz ar to, slimnīcai jānodrošina bērniem iespēja piedalīties attīstību veicinošās aktivitātēs un pasākumos. Piemēram, slimnīca var organizēt regulāras pastaigas, zīmēšanas nodarbības, sportiskas aktivitātes, tiem bērniem, kuriem veselības stāvoklis atļauj šādas nodarbes.

➤ **Bērnām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš slimnīcā ievietots no bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādes ir tiesības saņemt naudas summu personiskiem izdevumiem**

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29.panta otro daļu, ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā (turpmāk tekstā – institūcija) dzīvojošai personai ir tiesības uz noteiktu naudas summu personiskiem izdevumiem. Bērnām no septiņu gadu vecuma naudas summa, kas izmaksājama no ilgstošas sociālās aprūpes institūcijas budžeta, ir 15 procenti no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra.

Naudas summu ārpusģimenes aprūpes iestādes vadītājs pārskaita uz bērna kontu, un izņemt šo naudu var bērns, vai arī, ja pastāv kādi objektīvi šķēršļi (piemēram, bērna veselības stāvoklis), bērns kopā ar atbildīgo personu ārstniecības iestādē, kurš īpaši tam norīkots. Vienlaikus naudas summas lietderīgai izlietošanai palīdzību var sniegt kāds slimnīcas atbildīgais darbinieks. Minētā naudas summa paredzēta tikai personiskiem izdevumiem pēc bērna ieskatiem. Naudas summu, kas paredzēta bērniem personiskajiem izdevumiem nav paredzēts izlietot, lai, piemēram, veiktu profilaktiskās potes vai iegādātos medikamentus. Ja pastāv šāda nepieciešamība ir jāsaazinās ar ārpusģimenes aprūpes iestādes vadītāju.

2.Institūciju kompetence nodrošinot bērna tiesības ilgstošas ārstēšanās gadījumā

Ārstniecības iestādei:

- Sadarbībā ar attiecīgā rajona Izglītības pārvaldi jānodrošina izglītība, ņemot vērā bērna spējas un veselības stāvokli;
- Sadarbībā ar attiecīgajām ilgstošas sociālās aprūpes iestādēm, atbalstot bērnu bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu centienus būt patstāvīgam, nodrošināt slimnīcā iespējas bērniem apgūt nepieciešamās sadzīves un pašaprūpes iemaņas, tostarp personiskās naudas izlietojuma plānošanu;
- Nodrošināt bērniem attīstību veicinošas aktivitātes un iespēju pastaigāties svaigā gaisā;
- Ja bērnam ir nepieciešami tādi pakalpojumi, kas neietilpst valsts apmaksāto pakalpojumu skaitā, tad ārstniecības iestādei jāsažinās ar bērna vecākiem vai bērna aizbildni. Ja bērna vecākiem ir finansiālās grūtības, vecākiem var ieteikt vērsties sociālajā dienestā;
- Gadījumā, ja vecāki vai aizbildnis nepārstāv bērna personiskās un mantiskās intereses un problēma netiek risināta slimnīcai jāvēršas bāriņtiesā;
- Jānodrošina iespēja bērniem sazināties ar vecākiem vai aizbildi, piemēram, nosakot mobilo telefonu lietošanas un izmantošanas noteikumus, kā arī gadījumā, ja bērnam nav mobilā telefonu, informēt bērnu par iespējamo sazināšanās veidu un kārtību.

Ārpusģimenes aprūpes iestādei:

- Regulāri jāinteresējas par bērnu un iespēju robežās jāapciemo bērns;
- Jānodrošina bērns ar sadzīvei nepieciešamajām lietām;
- Jāseko līdzi ārstēšanās procesam, sadarbībā ar slimnīcas ārstniecības personālu.

Bāriņtiesai:

- Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 39.panta otrajā daļā noteikto, bāriņtiesa seko, lai aizbildnis, audžuģimene vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija veicinātu bērna un vecāka saskarsmi;
- Vienlaikus saskaņā ar Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” 80.punktā noteikto, attiecīgās bāriņtiesas priekšsēdētājs vai bāriņtiesas loceklis ne retāk kā reizi gadā pārbauda aizbildnībā, aizgādībā vai ārpusģimenes aprūpes iestādē esošās personas dzīves apstākļus, t.i aizbildnībā, aizgādībā vai ārpusģimenes aprūpes iestādē esošās personas dzīves apstākļus slimnīcā.